

אמר ליה רב ספרא:

אמר רבא: (165) לא לימא איניש "יהא שמיה א-ט-א רבא", והדר "מברך", אלא יאמר יהא שמיה רבא מברך בהדדי ברצף אחד. (166)

אמר ליה רב ספרא: משה, כלומר, גדול הדור [שלעולם גדול הדור נמשל למשה רבינו], וכי שפיר קאמרת?

אלא: בין התם גבי ברוך הבא, ובין הכא גבי יהא שמיה רבה, הרי מתכוין לאסוקי מילתא הוא, כלומר, כונתו לגמור דיבורו, ובכהאי גוונא לית לך בה.

שנינו במשנתנו: מקום שנהגו לכפול יכפול:

ושנינו בברייתא: תנא: רבי כופל בה דברים, מאנא ה' ואילך עד סוף ההלל.

ואילו רבי אלעזר בן פרטא מוסיף בה בהלל לכפול דברים יותר מכפילתו של רבי.

ומבאר הגמרא: מאי מוסיף רבי אליעזר בר פרטא? אילו דברים היה כופל יותר מאלו

קראן, דכתיב: "ויקראהו שפן לפני המלך"? אלא מכאן לשומע שהוא כעונה, כיון ששמע יאשיהו קריאתו של שפן נחשב הדבר כאילו קרא בעצמו.

דוחה הגמרא: ודילמא בתר דקראנהו שפן חזר וקרא זאת שוב יאשיהו. אבל בלא שחזר וקרא לא היה נחשב שקראם יאשיהו מחמת שמיעתו?

אמר רב אחא בר יעקב: לא סלקא דעתך [כלומר, לא יתכן לומר כך]! דכתיב [שם מלכים ב כב]: "יען רך לבבך ותכנע לפני ה' בשמעך", ומדכתיב: בשמעך, ולא כתיב: "בקראך", מבואר שלא קראן המלך יאשיהו בעצמו אלא שמען מפי שפן, וכיון דחשבינן כאילו קראן בעצמו שמע מינה דשומע כעונה.

אמר רבא: לא לימא איניש: "ברוך הבא", ולהפסיק מעט, והדר [ורק אחר כך לומר] "בשם ה'", שאם יעשה כן נראה שלא נאמרה הזכרת שם ה' על תחילת דבריו וכאילו מוציא שם שמים לבטלה, אלא יאמר: ברוך הבא בשם ה' בהדדי [כלומר, יחד בלא הפסק].

רבא למברך רשאי להפסיק. וכתב, שנראה יותר כפירוש ר"י שאין להפסיק בין רבא למברך, דעיקר השבח הוא באמירת מברך, שלא כדעת האור זרוע דסבר שעיקר השבח הוא באמירת רבא.

ובמגן אברהם שם פירש, שהראשונים נחלקו בביאור עניית "יהא שמיה רבא מברך": לשיטת ר"י הביאור הוא כפשוטו — יהא שמו הגדול מברך, ואילו במחזור ויטרי פירש, שיהיה שמו יתברך שלם [רבא פירושו לדבריו — שלם],

התוספות הוכיחו שלא כדבריו, ונקטו שאם יפסיק מתפילתו לשמיעת הקדושה יהווה הדבר הפסק בתפילה ואסור לעשות כן. ובבאור מחלוקתם ויסוד דין שומע כעונה ראה ילקוט מפרשים.

165. על פי גרסת מהר"ם.

166. בדרכי משה סימן נו כתב בשם אור זרוע: לא יפסיק בין תיבת שמיה לתיבת רבא. אבל בין

שכפל רבי?

אמר אביו: מוסיף היה לכפול מאורך ולמטה, כדרך שאנו נוהגים. (167) ומה שלא היה כופל מתחילת המזמור, משום שהמזמור עצמו כופל את דבריו עד לשם, כמבואר לעיל לח א. [ש"קראתי י-ה" — מקביל ל"ענני במרחבי-ה", "ה' לי" נכפל פעמיים, "טוב לחסות" — נכפל פעמיים, "סבבוני" — "סבוני", "דחה" — "דחיתני", "ויהי לי

לישועה" — "כל רינה וישועה", "ימין ה" — נכפל פעמיים, "לא אמות" — "ולמות לא נתנני", "פתחו לי שערי צדק" — "זה השער לה". אבל מ"אורך" והלאה אינו כפול].

שנינו במשנתנו: מקום שנהגו לברך, יברך:

אמר אביו: לא שנו שהברכה תליא במנהג, אלא בברכה שלאחריו, (168) אבל ברכה

שאינן השם שלם עד שימחה זכר עמלק, ולאחר מכן מוסיפים עוד ברכה, שיהיה שמו מבורך. ולפיכך, האור זרוע כנראה פירש כמחזור ויטרי שאין קשר בין רבא למברך, ומשום כך רשאי להפסיק ביניהם. אבל לשיטת ר"י ברכה אחת היא ויש לאומרה ברצף.

והקשו שם, שדברי הגמרא כאן סותרים לכאורה לפסקו של הדרוכי משה, שהרי מסקנת הגמרא כאן על פי רב ספרא שאין להקפיד בכך, ובשלמא לדברי המחזור ויטרי יש לפרש, שדוקא בין רבא למברך אין להקפיד. אבל בין יהא לרבא אסור להפסיק. אבל לדרוכי משה שאין להפסיק עד אחר אמירת מברך, קשה מסוגייתנו?!

ובמגן אברהם שם כתב, דאף שאמר רב ספרא לית לן בה, מכל מקום לכתחילה אף הוא מודה שיש להקפיד על כך.

אכן יש מן האחרונים שדקדקו מסוגיין להיפך, שמדברי רבא שהקפיד שלא להפסיק בין רבא למברך משמע כשיטת ר"י ודלא כמחזור ויטרי, ורב ספרא חלק על עיקר דין זה וסבר שלעולם אין צריך להקפיד על הפסק בעניית יהא שמיה רבא, ועיין כפות תמרים וברוכי יוסף שם סימן נו ס"ק ב.

167. וברייטב"א כתב: והרב רבי יצחק ז"ל כתב: כך קיבלנו מחכמים גדולים ואנשי מעשה,

שרבי לא היה כופל אלא עד הצליחה נא, ורבי אלעזר בן פרטא מוסיף על כפילת רבי מבורך הבא עד סוף הפרק, וקיימא לן הלכה כרבי מחבירו. ופירוש זה אינו מתיישב לגרסת הספרים שלנו, דמשמע שרבי היה כופל עד אורך, ורבי אליעזר בן פרטא הוסיף עליו משם עד סוף ההלל.

168. וכתב הריטב"א, דהיינו אפילו בחג שגומרים את ההלל והברכה שלפניו היא מעיקר הדין, אפילו הכי ברכה שלאחריו אינה אלא מנהג בעלמא. ומה שאומרים ברכת יהללך בליל פסח לאחריו ולא לפניו, אין זה מדין ברכת המצות על אמירת ההלל, אלא כשם שההלל בליל פסח נאמר כשיר ושבח לבורא עולמים הוא הדין ברכת יהללך נאמרת כברכת השבח הנאמרת בפני עצמה.

אמנם במאירי כתב בשם יש מפרשים, כי מה שאמרו דברכה שלאחריו תליא במנהגא אין הכוונה לברכת יהללך, שזו אינה הנאמרת לחתימת ההלל, אלא ברכה בפני עצמה היא הקרויה ברכת השיר. והראיה לכך היא, שהרי קיימא לן דליכא מידי דמברכין עליו לאחריו ולא לפניו, וברכת יהללך מברכים בהלל של ליל פסח אף שלא מברכים על הלל זה לפניו, ועל כרחק מוכח שאין ברכה זו נאמרת על ההלל אלא ברכת השיר היא שתיקנו לאומרה אחר

שלפניו, מצוה לברך.

דאמר רב יהודה אמר שמואל: כל המצות
כולן מברך עליהן עובר [קודם]
לעשייתן. (169)

ומאי משמע דהאי "עובר" האמור בדברי
שמואל לישנא דאקדומי הוא?

דאמר רב נחמן בר יצחק, דכתיב: [שמואל ב
יח כג]: "וירץ אחימעץ דרך הכבר, ויעבר
את הכושי". והיינו, שהקדים את הכושי ורץ
לפניו. אביי אמר: מהכא ילפינן [בראשית לג
ג]: "והוא עבר לפניהם".

מתניתין:

הלוקח לולב [לאו דוקא לולב אלא כל מיני
הלולב בכלל (170)], מחבירו עם הארץ [רש"י
לא גרס חבירו, כיון דאיירי בעם הארץ
כמבואר בגמרא, ועם הארץ לא חשיב חבירו
של חבר], בשביעית, יבקש מאותו עם הארץ
שיהא נותן לו את האתרוג במתנה, (171) לפי
שאין רשאי ללוקחו ממנו בדמים בשביעית
מטעם שיתבאר להלן.

אמירת ההלל.

ודחה דבריהם, דפשיטא שברכת יהללון
לחתימת ההלל היא, ומה שאומרים אותה בליל
פסח, הוא משום שהואיל ונטמעה ורגילים
לאומרה אחר ההלל, שוב לא זזה ממקומה.

169. ובטעם הדבר כתב הריטב"א [פסחים ז
ב]: וטעם שאמרו חכמים לברך על המצוות
עובר לעשייתם, כדי שיתקדש תחילה בברכה
ויגלה ויודיע שהוא עושה אותה מפני מצות ה'
יחברך. ועוד, כי הברכות מעבודת הנפש, וראוי
להקדים עבודת הנפש למעשה המצוה שהוא
עבודת הגוף.

בשפת אמת הקשה, מה ראה יש מדברי
שמואל לנידון דידן, שמא רק לענין מצוה
התלויה במעשה נאמרה הלכה לברך עובר
לעשייתן מהטעמים הנ"ל. אבל גבי אמירת ההלל
שאינו אלא שבח ולא שייכים בו הטעמים הנ"ל
שמה אין צריך לברך עליו עובר לעשייתן?!

יתירה מזו, היכן מצינו בדברי שמואל שצריך
לברך קודם כל מצוה ומצוה, הרי מדברי שמואל
למדנו רק שכאשר צריך לברך על המצוה יש
לעשות זו קודם למעשה המצוה ולא לאחוריו,

אולם ודאי יתכן שיש מצוות שכלל אין צריך
לברך עליהן?!

170. רש"י כתב: חבר שקונה הושענא כולה
מעם הארץ. ובמרומי שדה כתב, שבדוקא הדגיש
רש"י שקנה ממנו את כל ארבעת המינים, משום
שאתרוג דמיו יקרים מלולב, ולא שייך לומר
שנתן לו את הלולב בדמים כה יקרים והאתרוג
אינו אלא מתנה, וכיון שכך ההבלעה ניכרת
ביותר ואינה כלום, לכן בעינן שיקנה ממנו את
כל המינים שעכל ידי כך לא ניכרת ההבלעה.

171. הקשו האחרונים, היאך מותר ליטול אתרוג
של שביעית למצות לולב, מאי שנא מהא
דאמרין לעיל לה ב גבי אתרוג של תרומה,
שאין ליטלו למצות לולב מפני שמפסידו, הרי
גם גבי שביעית דרשו חכמים "לאכלה" — ולא
להפסד, שאסור להפסיד פירות שביעית?!

וכתבו בשם מהרי"ל דיסקין שתירץ, כי אין
הדבר ברור שעל ידי נטילת האתרוג יבוא לידי
הפסד, אלא שלענין תרומה החמירו משום

גמרא:

ומבררת הגמרא: אם לא רצה אותו עם הארץ ליתן לו את האתרוג במתנה, מהו [מה יעשה]?

אמר רב הונא: יקנה ממנו את הלולב ביוקר, יותר מכדי דמיו, עד שיהיה מבליע ליה את דמי האתרוג בלולב. דהיינו, אם אין אותו עם הארץ מתרצה ליתן לו אתרוג במתנה, יתן לו את דמיו עבור דבר אחר ויתנה עמו שהאתרוג לעולם יהיה במתנה אצלו.

מקשה הגמרא: מדוע הוא צריך ליקח ממנו את האתרוג במתנה, וליתיב ליה מעות בהדיא, מה אכפת לן בכך שקונה אותו בדמים?!

מבארת הגמרא: ליתן דמיו להדיא אי אפשר, לפי שאין מוסרין דמי פירות שביעית לעם הארץ.

שכך שנינו בבבלי, דתניא: אין מוסרין דמי פירות שביעית לעם הארץ, יותר ממזון שלש סעודות. והטעם בזה הוא, שהתורה אמרה: "והיתה שבת הארץ לכם לאכלה", ודרשו חכמים: לאכלה — ולא לסחורה. והיינו, שכל פירות שביעית חייבים להתבער בשביעית הן ודמיהן, ולא ניתנו לעשות מהן סחורה, להצניע הדמים בביתו שירכה ממנו. (172)

ועמי ארצות חשודים על כך, ומשום כך אסרו ליקח מהם כלום וליתן דמי שביעית בידיהם, שמא יצניעו הדמים ולא יבערום, ונמצא עובר ב"לפני עור לא תתן מכשול".

אבל מזון ג' סעודות מוסרים בידיהם מפירות שביעית, שיש לחוש שמא לסעודת שבת הם צריכים, (173) וכיון שהותר שיעור זה בערב שבת הותר גם בימות החול.

ואם שכח ומסר לו מעות שהן דמי פירות שביעית, וכגון שקנה ממנו פירות שביעית,

דכתיב "משמרת תרומותי", שיש חיוב מיוחד לשמור את התרומה מהפסד ולכן אסור להביאה לידי חשש הפסד. אבל לענין שביעית אין זה נחשב שמפסידה בידיים.

ובמרומי שדה כתב, שלענין פירות שביעית קיימא לן דשרי להשתמש בהן כל שהנאתן וביעורן שווה, כמבואר בגמרא, והיינו משום דכתיב "לכם" — לכל צרככם, וממילא אין הוא נחשב כמפסיד פירות שביעית. ולכן גם הנאה של מצוה מותרת, הואיל והאתרוג נפסד על ידי מעשה המצוה וחשיב כהנאתו וביעורו שווה.

172. כן כתב רש"י. וכתב הריטב"א: יש שלמדו בדבריו, שאין בכלל מה שאמרה תורה "לאכלה" אלא מזון ג' סעודות. אבל ביותר

משיעור זה מוגדר הדבר כסחורה האסורה בשביעית. ודבריהם צריכים עיון, דאם כן מדוע אסרו לעשות כן דוקא בעם הארץ, הרי איסור סחורה לכל ישראל נאמר?!

ועל כן פירש הריטב"א כפשטות דברי רש"י, דיסוד איסור סחורה הוא מחמת דין הביעור, שאם יעשה בהם סחורה יבוא להשהותם בביתו לאחר זמן הביעור, ולכן בעם הארץ החשוד על המעשרות החמירו טפי, שלא למכור לו יותר מכדי אכילת יום אחד שמא יעשה בהם סחורה וישהה דמיהם בביתו. אבל לחבר שאינו חשוד על השביעית מותר למכור אפילו שיעור גדול, דודאי ינהג בהן קדושת שביעית.

173. נתבאר על פי דברי רש"י. אבל הר"י

אסור לקנות ממנו.

מתיב רב ששת: זמן המופקר רק כדי שיעור שלש סעודות מותר ליתן לו ותו לא?

ורמינהי: הפיגב, והירבוזין, והשיטים, והלגלוגות, והכוסבר שבהרים, והכרפס שבנהרות, והגרנר של אפר [כולם מיני עשבים או קטניות הם], פטורין מן המעשר כל השנים, והטעם בזה כפי שיתפרש שאין דרך בני אדם לשומרם ולהחשיבם, ומפקירין אותם לכל. והפקר פטור מן המעשר, דכתיב: "ובא הלוי כי אין לו חלק ונחלה עמך", ודרשינן, דוקא בדבר שאין לו חלק ונחלה עמך זיכתה לו תורה מעשר [שהלויים אין להם חלק בירושת הארץ]. אבל הפקר לקט שכחה ופיאה שמופקרים לכל, יש לו חלק ונחלה עמך ולפיכך אינו נוטל מהם מעשר.

זכן ניקחין עשבים אלו מכל אדם בשביעית, ואין לחוש שמא עשו בהם מלאכת איסור בשביעית, לפי שאין כיוצא בהן נשמר — שאין דרך בני אדם להחשיבם ולשומרם. [עצם זה שדרך להפקירם אין זו סיבה להתירם בשביעית, דקדושת שביעית נוהגת גם בפירות הפקר]. ומכל מקום מבואר, שדבר המופקר נקנה מכל אדם בשביעית לרבות עם הארץ, אף שמוסר לו על ידי כך

יאמר אותו חבר שמסר לו את המעות: הרי מעות הללו שמסרתי לו, הקדושים בקדושת שביעית, יהו מחוללין על פירות שאינם של שביעית שיש לי בתוך ביתי, ויכנסו אותן פירות לקדושה תחתיהם.

ובא לביתו, ואוכלן לאותם פירות שחילל עליהן את המעות — בקדושת שביעית. כלומר, משתמש בהן להנאות המותרות לעשות בפירות שביעית, כגון, אכילה שתיה סיכה והדלקת הנר.

במה דברים אמורים שמזון ג' סעודות מותר למסור בידם לכתחילה, בלוקח מן המופקר. שראה אותו חבר שליפט אותו עם הארץ את הפירות בשדה הפקר, שלא נשמר בשביעית. והואיל ולא ראינוהו שעבר להדיא על איסורי שביעית אין אנו חושדים אותו בסכום כה מועט, אולם מעות מרובים מאלו אין נותנים לו, שמא מחמת שהם מרובים תהא עינו צרה בהם להצניעם.

אבל בלוקח מן המשומר, שהיתה אותה שדה משומרת בגדר ומנעול, (174) הרי אותו עם הארץ נחשד בכך שאינו מפקיר שדהו כמצוות התורה, ומה שמוכר את הפירות מעט מעט שלא כדרך סחורה אין אלא הערמה בעלמא, ולפיכך אפילו בכחצי איסר

מלוניל פירש להיפך, שלא התירו לחבר לקנות מעם הארץ אלא כשיעור מזון ג' סעודות, שמא לא ימצא החבר לקנות צרכי שבת במקום אחר, וכיון שהתירו לו שיעור זה בשבת התירו נמי בחול.

174. כן פירש רש"י. אבל הרמב"ם [פירוש המשניות שביעית פרק ט משנה א] פירש: אם

היו אותם הפירות ממה שדרך בני אדם לעשות מהן גינות ולשמרם, כגון תאנים ענבים וחיטים, הרי זה אסור לקנות הימנו כלום, ואם היו אותם הפירות מדברים המופקרים במדברות, מותר לקנות הימנו בדבר מועט.

בערוך לנר דן, מה העיקר לשיטת רש"י, תחילת דברי התנא או סופן, שהרי בתחילה כתב דוקא בלוקח מן המופקר, שראה מהיכן באו